

залежної змінної, а стандартна помилка оцінки складає 81, що свідчить лише про задовільну точність прогнозу. На основі значень коефіцієнтів регресії і бета-коефіцієнтів можна зробити висновок, що змінна, яка фіксує підтримку суспільством важливості багатства, вносить більший вклад в модель (-0,64), ніж змінна, яка фіксує підтримку нових ідей (0,35). Вказані вище показники можуть використовуватися надалі для характеристики стану злочинності і моніторингу криміногенної ситуації у країні.

ПОТЕРПІЛІ ВІД ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ

Кулик О.Г., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, т.в.о. начальника науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень, ДНДІ МВС України

Аналіз кримінологічних ознак осіб, які потерпіли від злочинів в Україні, підготовлений на основі статистичних даних за 2002-2012 рр., які містяться у розділі 22 «Відомості про осіб, які потерпіли від злочинів» Звіту про злочинність форми № 1, затвердженого наказом МВС України від 27.07.2010 № 332 за погодженням з Держкомстатом України. Дані за 2013 р. до аналізу не включені через значні зміни у системі обліку злочинів, які відбулися в цьому році.

Протягом 2002–2008 рр. в Україні щороку реєструвалося у середньому 280 тис. осіб, що потерпіли від злочинів. Це майже в два рази менше, ніж число зареєстрованих злочинів. В останні чотири роки аналізованого періоду їх чисельність збільшилася біль ніж у 1,5 раза (2012 р. — 341 тис. осіб). Таке зростання числа потерпілих було обумовлено значним збільшенням кількості крадіжок та випадків шахрайства.

Слід відмітити, що характер динаміки цього показника співпадає з динамікою чисельності злочинності, а саме: у 2003 р. кількість потерпілих зросла на 36,9% (приріст кількості зареєстрованих злочинів становив 23,5%), у 2004–2008 рр. вона постійно зменшувалась, в результаті чого в 2008 р. було зареєстровано 214848 потерпілих, що на 38,9% менше, ніж у 2003 р. (зменшення зареєстрованих злочинів становило 30,9%). У 2009 р. розпочалося постійне збільшення як кількості злочинів, так і кількості потерпілих від них. Причому, якщо число зареєстрованих злочинів за три роки зросло на 34,2%, то кількість потерпілих від цих злочинів збільшилася на 59,7%.

Найбільша кількість потерпілих спостерігалася у регіонах країни з найвищим рівнем злочинності — східних, південних та м. Києві, а найменша — на Заході країни.

Переважну більшість серед потерпілих від злочинів складала чоловіки (в середньому 67,6%). Хоча останні чотири роки частка жінок серед осіб, що потерпіли від злочинів, зростала. Якщо в 2008 р. вона

складала 28,6%, то у 2012 р. вже 38,9%. Це обумовлено тим, що завдяки вищевказаним змінам у законодавстві частіше стали порушуватися кримінальні справи по злочинах, жертвами яких стають переважно жінки. Це — крадіжки і, насамперед, кишенькові крадіжки. Відповідно кількість жінок, потерпілих від злочинів, зросла з 61371 у 2008 р. до 133515 у 2012 р. (більше ніж у двічі). Кількість чоловіків у 2009–2011 рр. також зростала, але значно нижчими темпами (+39,1% до показника 2008 р.), а у 2012 р. знизилась на 1,8% і дорівнювала 209644.

Кількість неповнолітніх потерпілих за перші чотири роки періоду, що аналізується, збільшилась з 6648 осіб у 2002 р. до 13587 у 2005 р., тобто більше ніж у 2 рази. У наступні три роки їх кількість знизилась до 10257 осіб у 2008 р. У 2009–2011 рр. вона залишалася приблизно на одному рівні, а в останньому році періоду, що розглядається, знизилась на 19,3% і становила 8591 особу.

Питома вага неповнолітніх серед всіх потерпілих осіб у 2002–2007 рр. зросла з 2,6% до 5,2%, а потім знизилась до 4,1%.

Особи, які потерпіли від злочинів в Україні, найчастіше ставали жертвами крадіжок (за 2002–2012 рр. у середньому 55,2%, 2012 р. — 67,0%), грабежів (10,8%, 2012 р. — 6,4%), дорожньо-транспортних пригод (4,6%, 2012 р. — 3,3%), розбійних нападів (1,9%, 2012 р. — 1,1%), тяжких тілесних ушкоджень — (1,7%, 2012 р. — 1,0%), умисних вбивств — 1,1%, 2012 р. — 0,7%).

Спостерігалася тенденція зменшення частки потерпілих, які загинули в результаті вчинення злочинів (2008 р. — 4,0%, 2012 р. — 1,9%). Найбільший відсоток таких осіб загинули внаслідок дорожньо-транспортних пригод (у середньому 39,2%), умисних вбивств (32,1%) та тяжких тілесних ушкоджень (17,4%). Протягом аналізованого періоду відбувалося зростання відсотку загиблих в результаті дорожньо-транспортних пригод (2004 р. — 23,9%, 2012 р. — 46,7%), та зменшення частки жертв умисних вбивств (2002 р. — 38,3%, 2012 р. — 27,9%), а також тяжких тілесних ушкоджень (2002 р. — 18,9%, 2012 р. — 12,8%).

Жінки природно переважали серед осіб, які потерпіли від зґвалтувань (у середньому 83,9%), торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини (71,4%). Їх частка була значною серед тих, хто став жертвою грабежів (36,6%), крадіжок (34,4%), розбійних нападів (30,6%), транспортних пригод (28,6%). У 2009–2012 рр. спостерігалася тенденція помітного зростання відсотку жінок серед постраждалих від цих злочинів.

Неповнолітні особи найчастіше ставали жертвами зґвалтувань (у середньому 21,7%), вимагань (20,2%), торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини (9,8%) та грабежів (8,0%).

Найбільш чисельною категорією потерпілих за родом занять були пенсіонери, частка яких серед всіх потерпілих складала в середньому 9%. Необхідно відмітити зростання серед потерпілих в останні 4 роки відсотку керівників підприємств (2009 р. — 0,8%, 2012 р. — 1,7%) та іноземців (2009 р. — 0,5%, 2012 р. — 1,1%).

З наведеного аналізу видно, що перелік показників осіб, потерпілих від злочинів, який міститься у чинній статистичній звітності (він зберігся і у 2013-2014 рр.) містить певну кримінологічно значиму інформацію, але в цілому є недостатнім. Це підтверджує необхідність розроблення нової спеціальної форми статистичної звітності «Звіт про осіб, які потерпіли від злочинів», що неодноразово пропонувалось у кримінологічній літературі. Для створення цього звіту буде необхідно також доповнити Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР) віртуальною карткою на особу, яка потерпіла від злочину.

ВІКТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖЕРТВИ НАВМИСНОГО ВБИВСТВА

Горбачевський В.Я., доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС

Дослідженню поведінки потерпілих у останні роки в юридичній літературі все більше уваги приділяють вчені і практики. Відповідно до ст. 55 КПК України потерпілим (жертвою) у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди.

У кримінологічній літературі достатньо широко висвітлено роль жертви злочину перш за все у роботах відомих вчених П.С. Дагеля, О.М. Джужі, С.С. Остроумова, В.І. Полубинського, Д.В. Рівмана, Л.В. Франка, Чечель Г.І. та інших.

В ході кримінального провадження поряд з встановленням та вивченням особи злочинця дуже важливо дослідити і особу жертви у окремих найбільш важливих аспектах цієї проблеми, дозволяючих глибше зрозуміти кримінологічну природу насильницьких злочинів, а саме вбивств та зокрема вбивств на замовлення.

Пояснюється це тим, що остаточне прийняття зловмисником рішення відносно скоєння злочину, значною мірою залежить від поведінки потерпілого, який нерідко своїми необережними, протиправними чи аморальними вчинками може створити криміногенну ситуацію, сприяючи настанню злочинного результату. Тому при вивченні механізму злочинної поведінки необхідна всебічна і об'єктивна оцінка потерпілого як одного з найважливіших структурних елементів ситуації.

Існуюча практика боротьби зі злочинністю свідчить про те, що у ряді випадків дії злочинців певною мірою детерміновані поведінкою і особистими якостями самих потерпілих. Тому важливо співставити особисті властивості злочинця і жертви, що дозволяє з'ясувати критерії переростання відносин у злочин, зокрема який реальний вклад у це переростання злочинця і його жертви.